

Janusz Ziarko

prof. nadzw. dr hab., Krakowska Akademia
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Interwencja kryzysowa. Konteksty indywidualne i społeczne,

red. Dorota Kubacka-Jasiecka,
Piotr Passowicz

[Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2016, ss. 278]

Monografia pod redakcją Doroty Kubackiej-Jasieckiej i Piotra Passowicza jest zbiorem tekstów naukowych prezentujących żywotne problemy rozwijającej się dziedziny wiedzy nazywanej interwencją kryzysową, ujmowanych zarówno w perspektywie teoretycznej jak i praktycznych rozwiązań. Tematyczna objętość pracy, bogactwo wątków w niej poruszanych, jej bibliograficzne zakorzenienie bardzo dobrze oddają zamierzenia autorów, przybliżenia czytelnikom złożonej problematyki kryzysu emocjonalnego (psychologicznego), jego uwarunkowań bezpośrednich i odległych, będącego dla człowieka zagrożeniem jego bezpieczeństwa, spełniania się, sensu życia, a także „(...) funkcjonalnych modeli, czy wręcz systemów pomocy określanych wspólnie szerokim pojęciem interwencji kryzysowej, obejmujących tzw. podstawową interwencję, interwencję rozszerzoną, a także nowe społeczne nurty ekosystemowe”¹. Ważnym wątkiem jest też dzielenie się z czytelnikami doświadczeniami wyływającymi z praktyki interwencji kryzysowej, czyli „(...) w uświadomieniu sobie występowania poważnych zaburzeń równowagi i dysfunkcji: emocjonalnych,

¹ D. Kubacka-Jasiecka, P. Passowicz, *Kryzys i interwencja – spojrzenie z perspektywy ekologiczno-systemowej*, [w:] *Interwencja kryzysowa. Konteksty indywidualne i społeczne*, red. D. Kubacka-Jasiecka, P. Passowicz, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2016, s. 11.

poznawczych i behawioralnych, wywołanych przez zdarzenia krytyczne”², a także uświadamiania osobom w kryzysie możliwości skorzystania z pomocy, która pozwoli im na pokonanie zaburzeń i dysfunkcji i poradzenie sobie z kryzysem.

Bez wątpienia artykuły zamieszczone w monografii - przygotowane przez doborowe grono teoretyków i praktyków, metodycznie ułożone, stanowiące merytorycznie zwartą całość, co pozwala czytelnikowi dostrzec spójność teoretyczno-praktycznego podejścia do skutecznej pomocy osobom w sytuacjach przemocy, traumy, wykluczenia – zasługują ze wszech miar na uznanie i życzliwe przyjęcie. Autorzy podkreślają, że skuteczna pomoc osobom w kryzysie jest rzeczą ważną, której nie należy szczędzić sił zarówno emocjonalno - wolitywnych jak i intelektualnych, wskazują na konieczność łączenia wysiłków organizacji rządowych i pozarządowych w obszarze pomocy społecznej i interwencji kryzysowej, a także rozszerzania zakresu i obszaru pomocy przede wszystkim o prewencję zaburzeń wobec grup ryzyka kryzysowego występujących w społecznościach lokalnych, a nawet na skalę społeczną. Budują świadomość społeczną, że słaba kondycja psychofizyczna jednostki utrudnia jej a nawet uniemożliwia godne życie, a także, że stanowi podłoże dla rozwoju innych kryzysów: społecznego, ekonomicznego czy politycznego.

Dobór i układ treści zawartych w książce, podyktowany realizacją celu pracy i podjętych w niej zadań znalezienia odpowiedzi na postawione pytania, spełnia logiczne wymagania dotyczące ciągłości rozważań i wnioskowań, tworząc konstrukcję, w której wyodrębniono dwie części pierwsza zatytułowana została *Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej w ujęciu psychologii społeczności* a druga: *Profilaktyka przemocy, traumy, wykluczenia – perspektywa ekologiczno-systemowa*.

W tekście wprowadzającym zatytułowanym *Kryzys i interwencja – spojrzenie z perspektywy ekologiczno-systemowej*, będącym wizytówką tomu, redaktorzy książki Dorota Kubacka-Jasiecka i Piotr Passowicz, anonsują czytelnikowi szczegółową problematykę zbioru artykułów w nim zawartych, które odzwierciedlają problemy angażujące polskich interwentów kryzysu, ujmowaną w aspektach teoretycznym i praktyki interwencyjnej³. Zarysowują teoretyczno-empiryczne pole monografii, osadzając stany kryzysowe będące przedmiotem interwencyjnych oddziaływań w paradygmatach: ekologiczno-systemowym i instytucjonalnym.

W drugim tekście Doroty Kubackiej-Jasieckiej *Interwencja w społeczności – trzeci nurt interwencji kryzysowej*, Autorka w kontekście interesująco omówionych trzech głównych nurtów obecnych w teorii i praktyce interwencji kryzysowej: nurt pierwszy – indywidualny, drugi – uwzględniający szerszą społeczno-kulturową perspektywę, w której zanurzeni są interwent i osoba w kryzysie i nurt trzeci – obejmujący problematykę interwencji odnoszącą się do całej społeczności, formułuje ważką tezę, iż działania diagnostyczne i interweniujące w stosunku do potrzebujących pomocy jednostek nie są wystarczające i konieczne są zmiany w systemie interwencji. Wskazuje na konieczność szybkich usprawnień na poziomie systemowym rozwijających struktury systemu, ale z równoczesnym uwzględnieniem istotnych uwarunkowań kulturowych i społeczno-politycznych.

² *Ibidem*.

³ D. Kubacka-Jasiecka, P. Passowicz, *Kryzys i interwencja – spojrzenie z perspektywy ekologiczno-systemowej*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 9.

Anna Lipowska-Teutsch w artykule *Interwencja kryzysowa adresowana do społeczności w sytuacjach zagrożeń albo mały przewodnik po wybranych lekturach*, rozważa problem: Czy obowiązujące w Polsce akty prawne uwzględniają konieczność interwencji kryzysowej zwiększającej skuteczność działań różnych służb w ramach reagowania kryzysowego, na rzecz podnoszenia poziomu bezpieczeństwa i ochrony ludności? Kontekst reagowania kryzysowego skłania Autorkę do kolejnego pytania, czy interwencja kryzysowa, adresowana do społeczności, może wspomagać sprawczość, uwłasnowolnienie, krytyczną refleksję zagrożonych zbiorowości? Konkludując stwierdza, że prawo polskie nie zawiera przepisów regulujących zasady interwencji kryzysowej w stosunku do zagrożonych społeczności. Proponuje podejmowanie szeroko zakrojonych działań edukacyjnych prowadzących do: budowania nowych więzi promujących współczujące zaangażowanie, kształtujących umiejętności diagnozy posiadanych zasobów i korzystania z nich, by w konsekwencji neutralizować poziom indukowanego w społeczeństwie lęku, rozbrajać nienawiść, umieć sięgać po rezyliencję społeczności i wykorzystywać te kompetencje do sprawczego kontrolowania własnego, społeczności położenia.

Artykuł autorstwa Beaty Zadumińskiej – *Próba analizy systemu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu z perspektywy interwencji kryzysowej*, traktuje o działaniach na „(...) rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, wraz z równoległą refleksją nad systemem interwencji kryzysowej w Polsce”⁴. Bazą rozważań były wyniki badań własnych Autorki, przeprowadzone na terenie trzech województw: mazowieckiego, małopolskiego i podkarpackiego. Konstatując, Autorka stwierdza, że „(...) polityka przeciw wykluczeniu społecznemu, (...) na poziomie gminnych instytucji pomocy społecznej i lokalnych organizacji pozarządowych, prowadzona jest mało efektywnie, a stworzone programy nie są adekwatne do potrzeb, zaś ich wdrażanie realizowane jest często w systemie nakazowym, paternalistycznym i uprzedmiotawiającym adresatów wsparcia”⁵. Podkreśla, że działania przeciwko wykluczeniu społecznemu prowadzone są w myśl założeń ideologicznych, z jednej strony polityki filantropii, która poprzez paternalizm sprzyja stygmatyzowaniu adresatów pomocy, pozbawiania ich podmiotowości i godności, z drugiej zaś, polityki wydajności, która w stosunku do osób potrzebujących pomocy całkowicie nie sprawdza się.

Ewa Ryłko w artykule *Interwencja w społeczności. Przygotowanie procesu* zwięźle i w interesującym stylu prezentuje swoje przemyślenia i opinie na temat funkcjonowania interwencji kryzysowej w społecznościach pozostających w opresji lub w kryzysie. Zasadniczym spostrzeżeniem jest fakt, iż w naszym państwie interwencja kryzysowa w społeczności jest rzadko oferowana i zazwyczaj ma niewiele wspólnego z interwencją w psychosocjokulturowym znaczeniu, między innymi z powodu, że brak jest „(...) jakichkolwiek instytucji lokalnych i regionalnych, w których ofercie znalazłaby się interwencja kryzysowa wobec społeczności”⁶. Wskazuje, że warunkiem dobrego przygotowania interwencji w społeczności jest zwrócenie uwagi na dwa podstawowe deficyty stanowiące podstawę kryzysu, tj.: „(...) jest utrata kontroli

⁴ B. Zadumińska, *Próba analizy systemu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu z perspektywy interwencji kryzysowej*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 73.

⁵ *Ibidem*, s. 73–74.

⁶ E. Ryłko, *Interwencja w społeczności. Przygotowanie procesu*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 100.

nad sytuacją, a także brak szacunku ofiary kryzysu do samej siebie i świata do niej⁷. Podkreśla, że interwent, który nawiązuje kontakt ze społecznością „(...) musi całym swoim zachowaniem sygnalizować jej (...) swój szacunek i oddanie w jej ręce wyborów oraz decyzji, co dalej”⁸.

W kolejnym artykule zatytułowanym *Interweniujący w kryzysie jako „narzędzie interwencji”*, autorka Dorota Kubacka-Jasiecka przedstawia i analizuje złożoność wielu różnorodnych czynników warunkujących pracę interwenta. Wskazuje na te związane z człowiekiem, osobą interwenta wyróżniając przede wszystkim, motywację i postawę podkreślając, że postawa egzocentryczna jest tą, która sprzyja sprawności pracy interwenta z osobami w kryzysie. Uwypukla znaczenie kompetencji społecznych, szczególnie tych umiejętności, które pozwalają na wgląd w sytuację i odróżnianie emocji własnych od emocji osoby wspomaganą – emocjonalne dystansowanie się. Kompetencja ta sprzyja wzmocnieniu umiejętności wnikliwego oglądu sytuacji i doskonalszego jej rozumienia. Podkreśla wyjątkowe znaczenie umiejętności rozumienia sytuacji osób pokrzywdzonych i jednoznacznego opowiadania się interweniujących po stronie ofiar, osób pokrzywdzonych i strauatyzowanych, a także ich nieustannego wspierania.

Piotr Passowicz, Piotr Słowik w tekście zatytułowanym *Superwizja pomocowych służb interweniujących w społeczności – ujęcie psychosocjokulturowe*, zwracają uwagę na znaczenie profesjonalnego wsparcia dla interwentów oraz na potrzebę korzystania w działaniach wspierających z bogatych doświadczeń płynących z praktyki superwizji grupowej. Wskazują, że superwizja grupowa umożliwiła budowanie refleksyjnej mikrospołeczności, która może stać się grupą wsparcia i partnerskiej dyskusji, a także miejscem uczenia się refleksyjnej i krytycznej analizy swoich przeżyć związanymi z różnymi zawodowymi sytuacjami.

Część II: *Profilaktyka przemocy, traumy, wykluczenia – perspektywa ekologiczno-systemowa*, poświęcona jest sprawnościowej analizie działań profilaktycznych i interwencyjnych obniżających ryzyko kryzysu i traum związanych z przemocą, prowadzącej do zrozumienia problematyki transmisji wzorców przemocowych oraz pełniejszej identyfikacji mechanizmów i czynników wnikających w przemoc.

Część drugą książki otwiera tekst zatytułowany *Trauma dzieciństwa a uwikłanie w relacjach przemocy*, Doroty Kubackiej-Jasieckiej. Autorka podkreśla, że walka z przemocą i pomoc jej ofiarom wymaga od służb społecznych oraz osób funkcjonujących w obszarze interwencji kryzysowej wysokiego kompetencyjnego przygotowania. Konieczne jest ich wyposażenie „(...) w wiedzę wspomagającą zrozumienie wielowarstwowej złożoności zjawisk powiązanych z przemocą oraz zachowaniem uwikłanych w nią osób”⁹. W zamyśle Autorki prezentowany tekst stanowi syntetyczne wprowadzenie do drugiej części książki, który powinien ułatwić czytelnikom „(...) głębsze zrozumienie problematyki transmisji wzorców przemocowych i trafniejszą oraz pełniejszą identyfikację mechanizmów, a także czynników wnikających w przemoc”¹⁰. Przedstawione w opracowaniu fakty i zjawiska związane z traumatycznymi i wiktymizującymi

⁷ *Ibidem*, s. 106.

⁸ *Ibidem*.

⁹ D. Kubacka-Jasiecka, *Interweniujący w kryzysie jako „narzędzie interwencji”*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 153.

¹⁰ *Ibidem*, s. 21.

doświadczeniami dzieciństwa, wskazują na pozostawianie w pamięci i psychice ofiary przemocy licznych śladów wyzwających postawy i zachowania wrogości, bezpośredniej i pośredniej agresywności, uzależnienia od postaci znaczących, bezradności i podporządkowania się silniejszym¹¹.

Monika Wasilewska, Małgorzata Kuleta w artykule *Rola i znaczenie przekazów rodzinnych w pokonywaniu kryzysów życiowych* podkreślają, że postawy pro i antyzdrowotne, a także wobec siebie i świata, prezentowane przez osoby wchodzące w dorosłość są znacząco warunkowane przekazami rodzinnymi. Podkreślają też, że przekazy te pełnią również ważną rolę w sposobie przeżywania i przezwycięzania różnych kryzysów, że mogą też doprowadzać do różnego rodzaju zaburzeń emocjonalnych, do objawów lękowych i depresyjnych uniemożliwiających radzenie sobie z sytuacjami traumatycznymi. Dostrzeżenie i zrozumienie tego zjawiska ułatwiają interwentom trafną diagnozę i dobór działań korygujących, takich jak programu ukierunkowane na poprawę zdrowia psychicznego czy rozwijanie działań prewencyjnych.

Małgorzata Olejczyk-Barańska, Tomasz Wojciechowski w artykule *Zrozumieć siebie – Program Reparatywno-Socjoterapeutyczny Akademia Filmowa jako metoda pracy z młodzieżą doświadczającą przemocy domowej i traum* zapraszają do refleksji nad Programem Reparatywno-Socjoterapeutycznym pod kątem pracy z młodzieżą doświadczającą przemocy i urazów psychicznych. Autorzy podkreślają, że ideą tego programu są takie metody pracy i działania, które pozwalają „(...) na scalenie własnych doświadczeń w taki sposób, aby sytuacje traumatyczne z życia nie determinowały obecnych zachowań i decyzji”¹². Program przez uruchamianie procesu integracji i przetwarzania doświadczeń traumatycznych pozwala uczestnikom, z jednej strony, nabywać i rozwijać kompetencje społeczne, z drugiej uruchamiać zablokowane zasoby własnej twórczości i kreatywności.

Katarzyna Ralska-Staszal w artykule *Grupa wsparcia jako narzędzie pracy z osobami doświadczającymi przemocy – pomost między interwencją kryzysową a terapią* przedstawia swoje doświadczenia związane z realizacją projektu systemowego „FENIX – na skrzydłach aktywności” obejmującego grupę wsparcia dla kobiet doświadczających przemocy i/lub współuzależnionych. Charakteryzuje socjoterapeutyczny program pracy grupowej uwypuklając korektywne znaczenie dobrych relacji z grupą budowane w toku pracy psychoedukacyjnej oraz treningów kreatywności i uwrażliwienia. Twierdzi, że czynnikiem mającym podstawowe znaczenie w psychoterapii jest dobra relacja w grupie wsparcia, a w „(...) terapii odżywają relacje, jakie dana osoba miała we wczesnym okresie życia ze swoimi opiekunami, a które to więzi są fundamentem jej funkcjonowania emocjonalnego i społecznego”¹³.

Anna Wojciechowska i Piotr Kasprzak w artykule *Program Korekcyjno-Edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie – doświadczenia i refleksje* prezentują wynikające z realizacji programu własne doświadczenia i refleksje związane z rozwojem kompetencji uczestników programu, potrzebnych im do zmiany swoich postaw

¹¹ *Ibidem*, s. 176.

¹² M. Olejczyk-Barańska, T. Wojciechowski, *Zrozumieć siebie – Program Reparatywno-Socjoterapeutyczny Akademia Filmowa jako metoda pracy z młodzieżą doświadczającą przemocy domowej i traum*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 194.

¹³ K. Ralska-Staszal, *Grupa wsparcia jako narzędzie pracy z osobami doświadczającymi przemocy – pomost między interwencją kryzysową a terapią*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 228.

i zachowań eliminujących przemoc. Podkreślają wiodącą ideę pracy w grupie, która wykracza poza prosty behawioralno – poznawczy schemat i promuje budowanie pozytywnych relacji w grupie nieprzekraczających określonych granic, a także utrzymywanie stanu dynamicznej równowagi pomiędzy gratyfikacją z dobrych relacji z partnerem o frustracją.

Zamiarem Agnieszki Trąbki, autorki artykułu *Psychologiczne aspekty radzenia sobie w sytuacji migracji zagranicznej*, było zaprezentowanie trudności i przeżyć adaptacyjnych i readaptacyjnych, jakich doświadczają migranci, po to żeby zwrócić uwagę na konieczność uczynienia migrantów przedmiotem zainteresowania psychologii. Praca traktuje także o osobach świadczących pomoc, które powinny, z jednej strony, być świadome specyfiki trudności, z jakimi borykają się migranci oraz tego, w jaki sposób nowa sytuacja migrantów może pogłębiać dotychczasowe ich problemy, z drugiej zaś, jak powinni być przygotowani ludzie do pracy w służbach interwencyjnych i pomocowych.

Przemysław Piotrowski, Stefan Florek, Sabina Cieśla, autorzy artykułu pt.: *Wybrane charakterystyki narracji więźniów*, relacjonują wyniki swoich badań, których teza brzmiała: „badanie narracji jest istotnym, choć wciąż niedocenianym źródłem danych na temat przekonań i motywacji sprawców przestępstw”¹⁴. Podkreślają, że bogactwo wypowiedzi sprawców przestępstw powinno być nieodzownym elementem pracy resocjalizacyjnej, skupiającej się na identyfikacji i modyfikacji zniekształceń poznawczych u osadzonych, rozwijaniu zasobów ich empatii oraz budowaniu adekwatnego obrazu siebie.

Przedstawiona książka jest interdyscyplinarną, wielce potrzebną i użyteczną pracą zbiorową, traktującą kompleksowo o aktualnych problemach interwencji kryzysowej. Z jednej strony ma charakter naukowy, a z drugiej jej zaletą jest oparta na praktyce postawa autorów, dlatego może z powodzeniem być wykorzystywana i jako materiał dydaktyczny do zajęć ze studentami, i do szkolenia doskonalącego specjalistów służb pomocy społecznej. Zaproszenie do dyskusji dotyczącej problemów interwencji kryzysowej przedstawicieli nauki i praktyki, zaowocowało wielowątkową perspektywą postrzegania i rozumienia pracy interwentów i pozwoliło uchwycić, w kontekście pracy interwenta, złożoność i wielkowymiarowość sytuacji ofiar przemocy, co stanowi istotną wartość dodaną tej publikacji.

Monografia jest wartościowym wkładem autorów w rozwój teorii i praktyki działania interwencyjnego, ze względu na szerokie i dogłębnie przeprowadzone rozważania teoretyczne oraz trafne odniesienia praktyczne.

¹⁴ P. Piotrowski, S. Florek, S. Cieśla, *Wybrane charakterystyki narracji więźniów*, [w:] *Interwencja...*, op. cit., s. 265.